

MARTIN ŠRAJER / 26. 11. 2021

František Plánička, kameraman

Styl poválečných amerických filmů nápadně ovlivnily dokumenty a italské neorealistické filmy. Nejednalo se ovšem o aplikaci zcela nové estetiky. Došlo pouze k zesílení evropské obrazové tradice, která se do Hollywoodu dostala již před válkou spolu s kameramany jako Karl Freund, Rudolph Maté nebo Franz Planer.

Poslední z uvedených mužů, spolupracující na obou stranách Atlantiku s německým mistrem živelných melodramat Maxem Ophülsem, nikdy nedosáhl stejného věhlasu jako jeho kolegové, ačkoli byl pětkrát nominován na Oscara a třikrát obdržel Zlatý globus. Hlavní důvod, proč o něm píšeme na Filmovém přehledu, je ale jiný. Kameraman Franz Planer se totiž narodil v Čechách pod jménem František Plánička.

Jako místo, kde 29. března 1894 přišel na svět, uváděl Plánička Karlovy Vary. Jeho rodina ovšem pocházela z Ústí nad Labem, kde strávil dětství. Na dnešním Mírovém náměstí v Ústí provozovala jeho matka obchod s klobouky. Značným vlivem a jméním měli disponovat také ostatní členové jeho zámožné rodiny, vlastníci na území někdejšího Rakouska-Uherska různé podniky, nemovitosti, pozemky a údajně dokonce i knihovny.

Získané vzdělání Pláničku předurčovalo k práci malíře portrétů. Víc jej ale lákala čím dál populárnější fotografie. Svou profesní dráhu zahájil v roce 1910, poté, co se ve Vídni vyučil fotografem. V desátých letech minulého století začal zároveň pracovat jako týdeníkový kameraman. Nejprve ve Vídni, pak i v Paříži.

Prvním celovečerním filmem, který Plánička již pod německým pseudonymem Franz Planer nasnímal, byla adaptace románu Ludwiga Ganghoferova *Gewitter im Mai* (1919). V následující dekádě se stal velmi žádaným kameramanem, působícím ve službách mnichovské filmové výroby Emelka Company. Pro ni točil reklamy i hrané filmy.

Postavil se například za kameru snímků *Der Favorit der Königin* (1922), *Gehetzte Menschen* (1924) nebo *Frauen am Abgrund* (1929). Na svou domovinu ale nezanevřel, v roce 1923 se v Církvicích u Kutné hory oženil.

Z filmů, které Planer v Německu nasnímal, zaznamenaly velký úspěch zvukové komedie a melodramata z počátku třicátých let, například *Tři mládenci od benzínu* (*Die Drei von der Tankstelle*, 1930), *Hraběnka Monte Christo* (*Die Gräfin von Monte-Christo*, 1932) nebo *Dcerušky pana starosty* (*Eine Stadt steht kopf*, 1933).

Německo se Planer stejně jako další liberálně smýšlející umělci rozhodl opustit po nástupu nacistů k moci. Nejprve se vypravil do Rakouska, chvíli točil také ve Francii a Velké Británii. Pak Evropu s ohledem na život svůj i své druhé, židovské manželky definitivně nechal jejímu osudu. Od roku 1937 až do jeho smrti v lednu 1963 byly jeho domovem Spojené státy americké. Aby lépe zapadnul do nového kulturního a jazykového prostředí, potřetí změnil své jméno. V USA se podepisoval jako Frank Planer.

Po uzavření smlouvy se studiem Columbia Pictures, kde setrval do roku 1945, zahájil spolupráci s předními hollywoodskými filmaři. Jeho záběry nesly otisk německého expresionismu a v některých případech k sobě strhávaly pozornost vyloženě experimentální postupy, jaké byly v poválečné americké kinematografii k vidění jen ojediněle (např. realistické drama *Decision Before Dawn*, 1951, natočené kompletně mimo studio, nebo fantasmagorický muzikál *The 5000 Fingers of Dr. T.*, 1953, unikátně využívající barevného svícení).

Planer současně neměl problém podřídit se požadavkům velkých režisérských osobností, jakými byli George Cukor (*Prázdniny*, 1938), Stanley Kramer (*Pýcha a vášeň*, 1957), William Wyler (*Velká země*, 1958) nebo John Huston (*Co se nepromíjí*, 1960). Většina uvedených filmařů mu ovšem vycházela vstříc v jeho preferenci nadstandardně dlouhých širokoúhlých záběrů s velkou hloubkou ostrosti, které předávaly významy rámováním a situováním herců v prostoru.

S rostoucí popularitou syrovějších noirových filmů studia filmařům po válce častěji umožňovala točit v reálech, čehož Planer s chutí využíval, jak je patrné například z noirového thrilleru *Křížem krážem* (1949) natáčeného v ulicích Los Angeles. Když to bylo možné, i později dával před studiovým natáčením přednost autentickým interiérům

a exteriérům, které filmům propůjčovaly kvality dokumentů.

Před výrobou filmů se Planer často zapojoval například do obhlídek lokací a již ve fázi pre-produkce tak ovlivňoval vizuální podobu díla, na což byl zvyklý z Německa, kde vlastnímu natáčení zpravidla předcházelo pečlivé plánování každého záběru.

Přestože své spolupracovníky ovlivnil zejména nízkoropočetnými tituly, v nichž vsadil na realismus, jeho nejslavnějšími filmy jsou hvězdné romantické komedie *Prázdniny v Římě* (1953) a *Snídaně u Tiffanyho* (1961) a dramatický *Příběh jeptišky* (1959). Ve všech třech případech před kamerou stála Audrey Hepburn, která Planerovi údajně plně důvěřovala, pokud šlo o to, jak bude na plátně díky jeho práci se světlem vypadat. Moc ji proto asi nepotěšilo, když Planera během natáčení prvního uvedeného filmu kvůli neshodám s režisérem nahradil Henri Alekan.

Velkou pozornost vzbudil také Planerův nezanedbatelný podíl na složité trikové stránce výpravného dobrodružného filmu *20 000 mil pod mořem* (1954) podle Julese Vernea nebo na technicolorovém námořním velkofilmu *Vzpouza na lodi Caine* (1954).

František Plánička, resp. Franz/Frank Planer natočil za život přes sto filmů.

Dokončení toho posledního, remaku komedie *Moje nejmilejší žena* (1940), se nedožil. Hlavní roli si v něm měla zahrát Marilyn Monroe, které ovšem studio pro nespolehlivost vypovědělo smlouvu. Dostala sice nabídku, aby se na plac vrátila, ale k tomu již nedošlo. Dva měsíce po přerušení natáčení byla nalezena mrtvá ve své ložnici.

Čtyřicetiminutový fragment nedokončeného filmu *Něco musí prasknout* (1962) je tak testamentem hned dvou vlivných uměleckých osobností Hollywoodu, jedné herecké a jedné kameramanské.